

שפת גוף, התנהגות אצל פרות עשויה להצביע על מצבן הבריאותי

מזה יותר משנה אנו קוראים בעתונות המקצועית מחו"ל מאמרים וסקרים העוסקים בנושא: איך מפגינות הפרות את הרגשתן, ואולי אף מצב רוחן מתנאי אחזקתן והחיים בכלל. על נושאים אלה קראנו בהוארד'ז דיירימן האמריקאי, ירחונים איטלקיים ועוד. יען כי התצפיות והערכת הנתונים מראים על נסיון רב ואבחנות מועילות לממשק היומיומי, מצאנו לנכון לרכז כמה מן הרעיונות ולהביאם כאן. (מ.מ.)

איך יודעים אם הפרות בריאות?

- בחיי הפרה ישנם 120 יום קריטיים ממש: 60 ימי יובש ו-60 הימים הראשונים אחרי ההמלטה. מטרת כל התכניות העוסקות בפרות שהמליטו היא, להביא את הפרות ככל המוקדם לשיא בתחלובה. אחרי שהפרה מגיעה לשיא התנובה היומית, תהיה זאת כמות החומר היבש שהפרה מסוגלת לאכול אשר תקבע, כמה חלב היא עוד תניב בהמשך.
- הפרה שזה המליטה רגישה במיוחד וחשופה למחלות, בעקבות ההכבדה והעקה שמדכאות את מערכת החיסון הטבעית שלה. אז איך יודעים, שהפרות מרגישות טוב אחרי המלטתן? התזונאי רוברט פטון מפנסילבניה, ארה"ב טוען, שישנן שתי צורות למעקב: לעיין בנתוני העדר ועל פי זה לקבוע תדירותן של מחלות (ראה טבלה). אם הערכים גבוהים מדי במקרים מסויימים, יש לקבוע איך לתקן את המצב – ושנית, להתבונן היטב בפרות עצמן.
- צריך לצפות בפרות היבשות לפחות פעם אחת ביממה ולשים לב:
- האם הן מרימות יפה את ראשיהן? אם הראש מורם ועירני, סימן שהפרה מרגישה טוב. אחרת היתה נמצאת עם הראש נמוך וכפוף.
- האם העור והשער נקי ונוצץ? בחורף השער נהיה יותר צפוף ומתרומם קמעה. לעולם, שלא יהיה מלוכלך או חסר ברק. פרווה מבריקה מעידה על תזונה ראויה.
- האם רואים פרות מעלות גירה? ככלל, פרה מעבירה שליש מחייה באכילה, שליש במנוחה ושליש בהעלאת גירה.
- איך המצב הגופני? אחרי ההמלטה הפרות נוטות לאבד כנקודה שלמה ממצבן הגופני (נקודה מתוך 1-5 בשיפוט גופני), כאשר מדובר בשיא חלב טוב. אולם, אם הן מאבדות יותר מאשר 15 נקודות, יתכן ותתקלנה בבעיות פוריות.
- הפרות יורדות במשקלן? לא היו צריכות; אולי יש להן בעיות בריאותיות או תברואתיות.
- האם הפרות הולכות כרגיל ובצורה טבעית? היש להן גפיים נפוחות או טלפיים כואבות? אם יש בעיות רגליים סימן הוא שמשוהו לא דופק בממשק. ראשית, את הטלפיים יש לתקן מדי תקופה. אולי צריך להקטין ממנת המ"מ, כאשר הרגליים נפוחות מדי. יש לשפר את הריפוד במידה שפרקי הקפץ (הקעב) נראים נפוחים ו/או פצועים.
- האם הפרות אוכלות בתיאבון, שלשה ימים אחרי המלטתן?
- איך נראה הזבל בחצרות – כמו צפיעי בקר, או שמא דומה לצואת סוסים? אם כמו של סוסים, סימן הוא שחסרים חלבונים בכרס. במקרה שאין מספיק חלבון פריק בכדי לעכל את התאית (צלולוזה), לפרה תחסר גם אנרגיה. יכול להיות, שעל פי התכנון של המנה יש מספיק אנרגיה – אבל, די להתבונן בפרות בכדי להבין שמשוהו לא דופק... לראיה, הן מרוות והולכות.
- העטינים נפוחים, בלתי מאוזנים ומאדימים? אם אין זאת אדמה, לברר פתרון אפשרי ביחד עם התזונאי.

מחלות ומצבים הקשורים לפרות סמוך להמלטתן ואחריה.

מחלה	שיעור סביר (%)	סיבה אפשרית, בשיעורים יותר גבוהים
המלטה קשה	5	עזרה מוגזמת בעת ההמלטה
קדחת-חלב	2	עודף קטיונים במנה
עצירת-שיליה	5	אבדן משקל ביובש; קדחת-חלב תת-קלינית; מרבץ מלוכלך, המלטות קשות, תאומים
דלקות-עטין	2	טיפול שגור ביובש, לכלוך
דלקות-רחם	3	רפת המלטות מלוכלכת, עזרה מוגזמת בהמלטה, עצירת-שיליה
קטזיס ראשונית	0.1	אבדן משקל מוגזם לפני או אחרי ההמלטה
הסטי-קיבה	0.5	אבדן משקל מוגזם לפני ההמלטה; עודף מ"מ אחרי ההמלטה
פרות לא קמות	0.5	פרות יבשות שמנות מדי
בעיות רגליים	0.1	היעדר טילוף, סביבה לחה ומלוכלכת.

איך פרות מביעות: "משהו לא בסדר"

הירחון הוא רד"ז דיירימן מלפני שנה התייחס לשאלה הזאת. שוב, הדגש מושם על התבוננות בפרות במטרה לגלות התנהגות חריגה שאינה מתיישבת עם פרה מאושרת. הנה שש אותות אזהרה שאין לעבור עליהן לסדר היום.

פרות עומדות [בתוך תאי-רביצה] או רובצות

בשבילים/מעברים. בכל זמן נתון, פרות צריכות לעמוד על יד האבוס ולאכול, או על יד השוקת ולשתות, או בדרך לתאיהן על מנת לרבוץ ולהעלות גירה. במידה שפרות סתם מסתובבות או רובצות במעברים/שבילים או עומדות יותר מאשר כמה דקות בתאיהן – הן מנסות לומר לנו שלא ננח להן במקום רבצן, לא בצורה שתוכנן ולא באופן אחזקתו.

אין לסמוך על כך, שכל רפת חדשה תפתור את הבעיה. יש לזכור, שאת אופי ומקום המרבץ יש להתאים לפרות לקבוצותיהן, ולא רק לסמוך על תכנון לפי סטנדרט כללי. לפני שבונים או משפרים ומשפצים רפת, מן הנכון לבקר בכמה רפתות חדשות בסביבה, וכך ללמוד משגיאותיהם של אחרים.

פרות מתגודדות במקומות בהם יש איזורו

טוב. כאשר פרות מצטופפות כך, רצונן ליהנות מן האויר הצח והן מפגינות בזה סלידתן מהיעדר מספיק אויר וגם המעט שיש אינו "טעים" במידה שיעורר את תאבונן לאכול, או אף לרבוץ בנחת. על מנת למצוא את נקודות התורפה, אפשר למדוד את זרימת האויר, הטמפרטורה ולחות האויר מקומות שונים ברפת (ובעונות שונות) – חשוב שהמדידות תיעשינה "בגובה העיניים" של הפרות בכדי שתהיה להן משמעות טכנית ומעשית.

כמה פרות עומדות מול שוקת המים. לעתים

קרובות דואגים יותר למקום ליד האבוס, בעוד למעשה זה זמינות מי-השתיה אשר מגבילה צריכת חומר יבש על ידי הפרות. ככל שפרות עומדות ומתמהמהות לפני השוקת, הן חוסמות את הגישה לפרות אחרות, שבודאי היו אוכלות יותר ולו רק יכלו לשתות כחפצן. לצורך העניין, השקתות צריכות להיות ארוכות ופתוחות, ממוקמות במעברים ומקומות נוחים לגישה, רצוי לא יותר מאשר 30 מטר האחת מן השניה. אם תראה פרות מלקקות שלוליות שתן, סימן הוא שאיכות מי-השתיה וכמותם אינן מספקות.

מזון וכתוצאה התסיסה בכרס אינן בהתאם לנדרש, ויש להעריך מחדש. שמירה על הגורמים לתיקון הבעיות שצוינו בהקשר להליכת הפרות עשוי לעודד ולייצב צריכת חומר יבש וכתוצאה, פחות שינויים בצואה.

גם מיקוטוקסינים וגורמי רקבון במזון עלולים להשפיע באופן משמעותי על צריכת מזון, וצואה מנגד. את הרכב הצואה יש לבדוק באשר לתכולות של תאית ושל גרעינים. הימצאות חומרי מזון שלא נעכלו מצביעה על כך, שגרעינים לא טופלו כנדרש, שתחמיץ תירס נקצר בדרגת הבשלה לא־נכונה, שאורך הקיצוץ היה קצר מדי, או שמקטעי החלבון לא אוזנו כדבעי.

◀ **התופעות של אדמה בעטין, קדחת־חלב, עצירת־שיליה, דלקת־רחם, הסט־קיבה או קטוזיס רבות מ־5%. כאמור, לעתים קרובות חושבים לנורמליות את הבעיות הללו אצל פרות עתירות תנובה. במציאות, בעוד ניתן לטפל בתקלות הללו באופן תרופתי, הרי יותר חכם ויותר זול למנוען בדרך של ממשק יבשות וממליטות משופר. בלי קשר לרמת התנובה של העדר, את התופעות האלה ניתן למנוע (ראו למעלה).**

◀ **פרות הולכות בא־יצון ובצעדים קצרים ומדודים.** אצידוזיס ולאמיניטיס תת־קלינית הן תופעות די שכיחות ברפתות, הרבה יותר ממה שמקובל לחשוב. לעתים קרובות מטילים את האשם על סיבות תזונתיות, אם גם אין לשלול אשמים אחרים. למעשה, כל דבר המפריע לתסיסה קבועה ונורמלית בכרס הוא חשוב לא־פחות מתכנון המנה. אי־לואת, איך ומתי מאביסים, איכות המספוא, זמינות מ־השתיה ואיכותם, בידור מתוך המנה הכולית, נוחיות תא־הרביצה, איכות האויר, עקת חום ועוד גורמי אכף העלולים להגביל צריכת מזון או לשנות את סדר צריכת המזון – יש לראות בהם גורמים כבדי־משקל להתהוות לאמיניטיס. סימנים נוספים לאצידוזיס תת־קלינית כוללים אכילת רפד או אדמה, אפים מדממות לסירוגין, נשירת "בלורית הזנב", צריכה מוגזמת של ביקרבונט (ד־רפחמת הנתרן, אם ניתן באופן חופשי), ושיעור גבוה של בעיות בריאות בלתי מוסברות.

◀ **הרכב הצואה ומוצקותה משתנה משמעותית מפרה לפרה.** לעתים קרובות, שינויים בצואה עלולים להיות הסימנים הראשונים לאצידוזיס תת־קלינית. שינויים בצואה מרמזים שצריכת

ומעל ולפני הכל, התבונן בפרותיך, שאל אותן והקשב למה שהן רוצות לומר לך.

"משק הבקר והחלב"

הגיעה העת לחדש את דמי החתימה עבור קבלת החבורות של "משק הבקר והחלב" – כולל חוברת אחת של "חקר ומעש", חובהגעה העת לחדש את דמי החתימה עבור קבלת החבורות של "משק הבקר והחלב" – כולל חוברת אחת של "חקר ומעש", חוברות הסיכומים בעברית ולועזית, וכל חומר מודפס נוסף כפי שיוחלט מדי פעם – לשנת 1999. מאחר שעלות הוצאת החבורות גדלה אף מעבר לאינפלציה ולא מעט גם בגלל שיפור גראפי ותמונות בצבעים, סוכם להעלות את דמי המנוי ל־105 ש"ח (כולל מע"מ).

אם ברצונכם לשנות את מספר העותקים, עליהם הייתם חתומים בשנה שחלפה, יש להודיע על כך למשרדי המ"ב בהקדם. היה ולא נתקבלה הודעה על שינוי, נראה זאת כאישור למספר עותקים כמו בשנה שעברה.

אנא, דאגו לתשלום דמי המנוי עד סוף חודש ינואר, על מנת להבטיח הופעתו הסדירה של "משק הבקר והחלב" ומשלוח החבורות למנויים במועד. המערכת